

BULHAR JE ADAPTIVNÍ

Rozhovor s Vladimírem Penčevem o bulharské etnologii, teorii etnicity a o tom, na co se máme těšit po vstupu Bulharska do Evropské unie

Bc. Michal SVOBODA
Katedra antropologie FF ZČU Plzeň; AntropoWeb

*Doc. Vladimír Penčev Ph.D.
Ústav pro folklor, Bulharská akademie věd, Sofia*

I. Vladimír Penčev o sobě

MS: Mohl by ses, prosím, krátce představit pro naše čtenáře?

VP: Jmenuji se Vladimír Penčev.

MS: Ano, to bude napsáno hned v záhlaví.

VP: Vystudoval jsem Slovanskou filologii, Bohemistiku, na Sofijské univerzitě. Specializoval jsem se v oblasti folkloristiky a etnologie. Skoro celý život působím v Ústavu pro folklor Bulharské akademie věd, přednáším skoro patnáct let na Univerzitě v Blagoevgradu, na Plovdivské univerzitě a na Nové bulharské univerzitě v Sofii. Přednášel jsem též na již neexistující Slovanské univerzitě v Sofii.

MS: To se dá všechno stihnout?

VP: Dalo by se říct, že jsem jediný specialista v oboru etnologie slovanstva. A zájem o tento obor je na všech zmíněných univerzitách. Nezbývá mi nic jiného než to stíhat.

MS: Mohl bys krátce zmínit alespoň několik osobností, které měly vliv na formování tvé akademické dráhy? Kterí tě ovlivnili buď přímo (například tvoji učitelé), nebo nepřímo, skrze texty. Tedy kromě Todora Živkova, k němuž bych se rád dostal později.

VP: Nejprve bych zmínil Antoninu Afanasievu, která působila v době mých studií jako profesorka slovanské folkloristiky a etnografie na Sofijské univerzitě. Tehdy tam organizovala v té době velmi známý kroužek slovanské etnografie a folkloristiky. Pořádali jsme konference a dělali výzkumy v terénu. To ještě nebyl takový problém s financováním podobných činností, jak je tomu v Bulharsku dnes. Mezitím, v této době existoval takový systém kroužků na univerzitách. Obdobný byl v Plovdivu, Šumenu, nebo například ve Velikém Tarnovu, na Akademii muzických umění atd. Dobře jsme se mezi sebou znali a často spolupracovali.

MS: Na jakých tématech jste pracovali?

VP: Na různých. Skutečně. Samozřejmě týkajících se bulharské etnografie a folkloristiky.

MS: Kolik je takových kroužků v Bulharsku dnes?

VP: Žádný.

MS: Nicméně prostřednictvím těchto kroužků a paní Afanasievy vznikl tvůj zájem o slovanskou etnologii.

VP: Prakticky ano. Můj kroužek nesl jméno významné bulharské folkloristky, zabývající se Slovanstvem, Cvetany Romanské. Ta působila především v padesátých a šedesátých letech. Už v prvním ročníku jsem se stal předsedou kroužku, pojmenovaného po ní!

MS: No panečku.

VP: Jo. Zůstal jsem jím až do konce svých studií. Tehdy se studovalo čtyři roky.

MS: Když už jsme u toho předsednictví, dovolme si malou odbočku. V současnosti již nejsi předsedou kroužku Cvetany Romanské, zato jsi předsedou Bohemia klubu. Ne všichni v Čechách o tomto klubu ví. O co se vlastně jedná?

VP: Bohemia klub je sdružení bulharských bohemistů, studentů bohemistiky, ale též „bohemofilů“, tedy lidí majících zájem o českou kulturu a vědu. Byl založen v roce 1993 na podnět dalšího významného bohemisty, jehož bychom měli zmínit, a jenž bohužel zemřel na konci devadesátých let velmi mladý. Nebylo mu ani padesát let. Jmenoval se Veličko Todorov, literární vědec. Dokázal kolem sebe shromáždit většinu tehdejších bulharských bohemistů. Hlavně díky němu se Bohemia klub dokázal velmi dobře usadit v bulharské společnosti.

MS: Jaká je činnost tohoto klubu?

VP: V devadesátých letech to byla hlavně činnost typu happeningu, performingu. Souviselo to se společenskou situací v Bulharsku. Vládlo tehdy velké společenské nadšení. Bohemia klub dokázal udělat spoustu věcí na popularizaci české kultury a vědy.

MS: Bravo. Děkujeme.

VP: (smích) Například jsme v té době zabránili tomu, aby byla zruinována budova prvního českého pivovaru v Sofii: pivovaru bratří Prošků z devatenáctého století. Tato budova byla významnou součástí Sofie, částí jejího kulturního dědictví. Vzpomínkou na období budování bulharského státu, na němž mělo podíl i několik Čechů.

MS: Nakonec ten pivovar ale stejně zbourali.

VP: Ano. V minulém roce. Tehdy jsme to ale dokázali. Rovněž jsme zabránili likvidaci Českého centra v Sofii (založeného krátce po 2. světové válce), byť česká vláda byla rozhodnuta to udělat.

MS: A čím se zabývá Bohemia klub v současnosti?

VP: Během posledního desetiletí se činnost akademizovala. Vychází časopis Homo Bohemicus, čtyřikrát do roka. Má dvě přílohy: „Malá česká knihovnička“, kde vycházejí překlady krásné literatury. Dříve to byl jediný zdroj překladů české literatury. Dnes je již situace jiná. O českou literaturu je zájem a překládá se hodně. Na rozdíl od bulharské literatury, která se v Česku nepřekládá skoro vůbec. Druhou přílohou je „Velká česká knihovnička“, v níž vycházejí bohemistické práce. Monografie, reprezentující činnost bohemistiky u nás.

II. Kulturní antropologie v Bulharsku

MS: Výborně, ale pojďme k etnologii. Mohl bys pohovořit o tom, jaká je v současném Bulharsku pozice etnologie, nebo kulturní antropologie? Školy, směry, pracoviště.

VP: Před rokem 1989 prakticky neexistovalo skoro nic, coby univerzitní obor. Existoval Ústav pro folklor Akademie věd a Etnografický ústav s muzeem. Specializace „etnografie“ se vyučovala na historické fakultě univerzity v Sofii. Ten se v devadesátých letech zaměřil na etnologii v tom dnešním pojetí. Co se folkloristického týče, již v osmdesátých letech se bulharská folkloristika dostala vně rámců čistě filologického chápání folkloru. To souvisí právě s teorií Todora Ivanova Živkova, jehož jsi zmínil na začátku. Živkov tvrdí, že folklor je typem kultury. Díky němu se ve folkloristice prosadily kulturologické a sociologické postupy. Dalo by se říci, že v osmdesátých letech - právě prostřednictvím Živkovova díla - se část bulharských folkloristů jakoby transformuje v kulturní antropology. Tzv. Živkovova škola tedy vyšla z pozic folkloristiky, avšak navázala na evropskou kulturní antropologii, především pak strukturalismus Léviho-Strausse.

MS: Mohl bys nyní blíže představit osobnost Todora Ivanova Živkova[1]?

VP: Živkov byl typický teoretik. Za socialismu měl poměrně vysoké postavení ve státních strukturách. Byl poradcem ústředního výboru. Víím, že toto ho v očích mnoha snižuje, avšak on těchto mechanismů používal pro prosazení vědy. Díky němu se mohla kulturní antropologie, alespoň v zárodcích prosadit v komunistickém Bulharsku. Vždyť se přeci jednalo o buržoazní vědu.

MS: Co se Živkovovy teorie týče...

VP: Jak již jsme řekli, vycházel především z díla Clauda Léviho-Strause a obecně francouzské strukturální antropologie. Jedině díky Živkovovi se tento myšlenkový proud dostal do Bulharska. Myšlenka, že folklor je typ kultury se rozchází s tradičním pojetím folkloru jako textu, ve smyslu součásti literatury. Živkov hledá mechanismy působení folkloru, neboť to, co je za něj považováno je (přinejmenším ve zmíněných 80. letech) v bulharské společnosti stále živé. Znamená to, že folklorní mechanismy stále fungují, byť jsou omezovány a vytlačovány moderními formami komunikace. Je zapotřebí zdůraznit, že v tomto pojetí folklor neznamená pouze text nebo hudbu (a podobně), je to komplexní kulturní systém, zodpovědný za chod jednotlivých společností. Na základě takto revidovaného vymezení folkloru stojí v devadesátých letech Živkov v čele myšlenkového proudu, který běžně označujeme za kulturní antropologii. Živkov jej ale, dle vzoru francouzských myslitelů, nazval etnologií. Tím chtěl zabránit možné záměně pojmů; aby si nikdo nepletl antropologii kulturní s antropologií fyzickou. Vymezil ji rovněž vůči historické

etnografii (kterou se v té době zabývali členové etnografického institutu); čili odmítl v této disciplíně historismus ve prospěch synchronního zkoumání. Takto chápaná disciplína se díky jeho snaze začala vyučovat na univerzitách v Plovdivu a Blagoevgradu. Provozována byla ovšem v rámci filologických fakult a vždy v nutné kombinaci s některým jazykem. Studenti pak získali jak etnologické, tak filologické vzdělání.

MS: Tomu nerozumím. Proč se etnologie začala vyučovat na filologických fakultách, nikoliv na filosofických, či humanitně-vědních?

VP: Protože univerzitní systém u nás je jiný než ten váš. Na filozofických fakultách se vyučuje především filozofie, psychologie a logika. To vymezení fakult je striktnější a konkrétnější vzhledem k předmětu studia. Na filologických fakultách se prosadila z pragmatických důvodů. Filologické fakulty byly do devadesátých let jediné, kde se vyučovala folkloristika. Jak již sem řekl, z báze folkloristiky se u nás - nejprve na Ústavu pro folklor - směřovalo ke kulturní antropologii. Folkloristika jako obor ovšem neexistovala. Jednalo se o kurzy v rámci bulharistiky, slavistiky a dalších filologických oborů.

MS: A v současnosti se kulturní antropologie, respektive etnologie, vyučuje či provozuje na kterých pracovištích?

VP: Je to složitější. Kromě folkloristiky se již dříve na historických fakultách vyučovala etnografie, opět nikoliv jako samostatný obor, ale jako jednotlivé kurzy v rámci jiných oborů. V devadesátých letech se začala na těchto fakultách vyučovat již jako samostatný obor nazvaný ovšem etnologie a to na univerzitě v Sofii a Velikém Tarnovu. Jedná se o onu disciplínu, jejíž postupy jsou historické. Tedy o tu, která nevychází ze Živkova. Ta, jak jsme se již zmínili, našla svoje místo v Plovdivu a Blagoevgradu. Obor se jmenuje rovněž etnologie, prakticky je však kulturní antropologií a provozuje se v rámci filologických fakult. V devadesátých letech ovšem vznikl i samostatný obor kulturní antropologie jednak na Filozofické fakultě Sofijské univerzity Klimenta Ochridského a jednak na soukromé Nové bulharské univerzitě v Sofii.

MS: Můžeš jmenovat konkrétní osobnosti? A témata, jimiž se bulharská kulturní antropologie zabývá?

Docentka Elčinova se zabývá čímkoliv - dělá momentálně výzkum makedonské identity v USA. Víš, je to těžko někoho dát do určitých kolejí - u nás se zřídka stává, že se vědec zabývá jedinou problematikou celý život. Ale pokusím se = Račko Popov = výroční obřady, Krasimir Stouliv - lidová architektura, Marija Šniter - etnologie náboženství a medievistika, Ilija Nedin - etnologie příbuzenství, Plamen Bočkov - epický folklor, gender studies, antropologie pohlaví

VP: Žádné jednotné téma nenacházím. Faktem ale je, že antropologie mimoevropských společností se u nás nikdy neprosadila, jediné na Nové bulharské univerzitě působí američan bulharského původu Asen Baliksi a jeho žáci, kteří dělají výzkumy na Sibiři. Toto je ovšem výjimka. V principu se u nás prosazuje spíše teoretická antropologie a potom též areální, což konkrétně znamená balkanistická, nebo slavistická. Na historické fakultě v Sofii a na etnografickém institutu pracuje například doc. Krasimir Stoilov (zabývající se např. o lidovou architekturu), prof. Račko Popov (zkoumá např. výroční obřady), v Plovdivu je docentka Šniter (specialistka především v oblasti etnologie náboženství a medievistiky), ta je českého

původu, její pradědeček byl z té vlny českých přistěhovalců v 90. letech 19. století, byl významným architektem v Plovdivu. V Blagoevgradu především doc. Ilija Nedin (odborník především v oblasti etnologie příbuzenství).

MS: Nedin je původním vzděláním ale filolog.

VP: Ano, všichni tito výše zmínění jsou filologové, kromě Stoilova a Popova, jenž mají historické vzdělání. Je to tím, že etnologie a předtím folkloristika byla a je, jak jsme si řekli, vázána na filologické fakulty. Když už jsme u historiků ,neměli bychom zapomenout na docentku Kristinu Popovou z Blagoevgradu. Rovněž by neměl být zapomenut prof. Ančo Kalojanov z Velokého Tarnova, to je pro změnu filolog. Na Nové bulharské univerzitě pak působí doc. Plamen Bočkov (odborník na epický folklor, ale též na gender studies) a doc. Magdalena Elčinova (momentálně pracující na výzkumu makedonské identity v USA). Je to taková generace narozených v 50. a 60. letech, která má nyní v disciplíně to hlavní slovo.

MS: Vraťme se k disciplíně samotné a sice k tomu proudu, k němuž se řadí i ty, Živkovskému pojetí etnologie.

VP: Živkovská etnologie se opírá o analýzu teorie a dějin lidských společností. Živkov má takový názor, že existují kruhy poznání o lidstvu, které se prolínají. Za prvé je to poznání o člověku obecně, což je - dle tohoto chápání - kulturní antropologie; za druhé poznání o lidských společnostech, což je etnologie, ovšem nikoliv jako vědecká disciplína, ale spíše jako souhrn systémových poznání, shromáždění několika disciplín: etnolingvistika, etnopsychologie etnologie kultury, etnologie politiky, etnosociologie atd. Toto všechno buduje systém etnologie jako poznání. A za třetí je to sociologie jako poznání o společnostech.

MS: Jak se tento proud myšlení staví k lidským společnostem? Definuje je, či vymezuje nějaké hranice? Ptám se takto proto, že často na přednáškách slyším či v textech čtu bromlejovský pojem „ethnos“...

VP: Lidská společnosti jsou dvojího druhu: fundamentální nebo organická a funkční. Etnické (jazykové, náboženské, kulturní aj.) komunity jsou druhem organického společnosti. Funkčními pak jsou politické, profesní, výrobní a podobně. Rozdíl je v tom, že tyto funkční společnosti jsou hierarchizovaná, existují v nich struktury, které vůči sobě zaujímají různé mocenské pozice. Na druhou stranu organická společnosti jsou nehierarchická.

MS: Můžeš říct příklad takového společnosti?

VP: U nás existuje přísloví, že „žádný katolík není vyšší papeže“, znamená to, že nikdo nemůže být jazykovější, náboženštější než někdo druhý. Etnické společnosti je právě tohoto druhu. Například nikdo nemůže být víc Bulharem než někdo druhý.

MS: Mě v tom případě zajímají hranice tohoto společnosti. Jak se určí?

VP: Častou chybou je, že unifikujeme politické hranice s hranicemi etnických společností. Ty mezi sebou nemají nic společného. Hranice etnického společnosti jsou výsledkem dlouhodobého vývoje vědomí sounáležitosti k nějakému etniku.

MS: Já se spíše domnívám, že ustavování těchto hranic je činnost prováděná perspektivou vědce.

VP: Já bych to formuloval jako objektivní činnost. Není to otázkou subjektivity. Ale otázkou dlouhodobého rozvoje. Člověk se rodí takovým jakým je.

MS: Já si toto nemyslím. Chceš například říci, že Bulharem se NARODÍŠ?

VP: Ano, Bulharem se narodíš. Nemluvím o hraničních případech, jako například smíšených manželstvích.

MS: Proč ne? Čím se narodíš, je li tvůj otec Němec a matka Bulharka?

VP: To je otázka kultury. Záleží na tom, v jakém prostředí se tento člověk narodí. Ale když se narodíš na bulharském jazykovém teritoriu, máš matku Bulharku a otce Bulhara, znamená to, že nemůžeš být Eskymákem. Mezitím, existoval takový případ: v jednom censu z devadesátých let se vyskytla snaha vymezit Pomaky[2] jako samostatné etnikum. Toto samozřejmě vzbouřilo odpor a několik desítek lidí se přihlásilo jako Eskymáci. Když můžou být Pomaky, proč by nemohli být Eskymáci? Etnická příslušnost ale není otázkou subjektivity. Samozřejmě, každý člověk má právo na vymezení se, na prohlášení vlastní identity. Nicméně z hlediska etnologie jako vědy existují určitá kritéria. Nemůžeš se prostě stát Makedoncem na bulharském území. To je absurdní.

III. Causa Makedonie

MS: A Makedoncem na makedonském území?[3]

VP: Makedoncem na makedonském území ano. To je záležitostí procesu formování etnika. Díky různým společenským a historickým podmínkám se na území dnešní Makedonie již zformovalo etnické společenství, které má právě vědomí sounáležitosti a vědomí oddělenosti od ostatních etnických společenství. Což ale neznamená, že by se Makedonec mohl narodit v Bulharsku.

MS: Ale přeci se – a to i v recentních vědeckých pracích – toto vědomí společné identity oddělené od ostatních Makedoncům upírá. Říká se, že jsou to „západní Bulhaři“.

VP: V naší společnosti skutečně existuje názor, že proces formování etnika, o němž jsem hovořil, na západ od našich hranic[4] neproběhl. Že se věci dají vrátit nazpátek do doby, kdy obyvatelé obou dnešních republik byli součástí jednoho etnického společenství. Můj názor je, že toto jednoduše nejde. Nutno ovšem mít na vědomí, že otázka Makedonie je otázkou dvacátého století. Co se vytýká Makedoncům je především jejich snaha prokázat etnickou odlišnost už v dobách daleko minulých. Kdyby Makedonci přiznali: ano, až do 19. jsme se rozvíjeli v rámci bulharského etnika ale potom se zrodilo na tomto území etnikum nové, nikdo by nemohl nic namítnout. Navíc, například bulharské národní obrození v 19. století začínalo v Makedonii.

O žádném Makedonském národním obrození se v té době nedá hovořit. Dále, v době po národním obrození (kdy Makedonie a Thrákie byla stále součástí Osmanské říše) a po balkánských válkách na začátku 20. století, emigrovalo z této oblasti do území dnešního Bulharska téměř milion lidí. Což by znamenalo, že polovina dnešních Bulharů má

Makedonské předky. Proto je tato otázka v naší zemi velice citlivá. Z toho by totiž pramenilo, že tito Bulhaři jejichž předci přišli z Makedonie nejsou Bulhaři. Chápeš to?

MS: Ne.

VP: smích

MS: Nechápu to celé. Podle této teorie etnika vznikají a umírají...

VP: Ano, etnika vznikají a umírají. Je to živý organismus.

MS: Vznik Makedonského etnika jsi datoval do dvacátého století. Kde najdeme počátek toho Bulharského?

VP: Je to složité. Proces formování trval velice dlouho. Oficiální teze zní, že bulharské etnikum vzniklo na základě slovanských, protobulharských a thráckých prvků.

MS: To znamená někdy v sedmém století?

VP: V sedmém století byl založen stát. Dověření procesu formování etnika v tomto případě vidím až s christianizací, někdy v devátém století.

MS: Čili vědomí sounáležitosti dnešního Bulhara se s ostatními příslušníky toho co nazýváš bulharským etnikem je podle tebe téhož druhu jako bylo vědomí sounáležitosti obyvatele tohoto regionu před jedenácti sty lety? Že tento člověk vymezoval svou identitu dle stejného principu jako dnešní Bulhar?

VP: Za prvé, vše o čem mluvíme je rekonstrukcí. Nemůžeme vědět jak ty procesy probíhaly tehdy. Jsou určité body, o něž se opíráme, ale přeci jen je to rekonstrukce. Myslím si ale, že princip je stejný. Záleží to opět na kultuře, tak jak je definována vědcem. Musíš si totiž uvědomit, že společenský rozvoj probíhal jinak ve střední a západní Evropě a jinak na Balkáně. Dovolím si tvrdit, že politické struktury společností žijících na Balkáně byly centralizovaného, unitárního typu. Na rozdíl například od střední Evropy, vědomí sounáležitosti na Balkáně bylo těsně lokální (na úrovni obce), ale i etnické. Systém feudálních mocností s regionální hradskou soustavou, tedy systém jednotlivých lokálních center, u nás nefungoval tak, jako u vás. Car centralizoval vše a proto místní feudálové nedisponovali prakticky takovou mocí, aby vsugerovali svým poddaným jiné než vědomí sounáležitosti k BULHARSKÉMU státu. A proto vědomí sounáležitosti se všemi obyvateli téhož politického celku bylo etnické. Etničtější než u vás. U vás je těch stupňů víc.

MS: Jak ale vzniklo etnické vědomí sounáležitosti? Ve střední a západní Evropě se o takovém procesu hovoří až v souvislosti s rozšířením masových informačních zdrojů. Co ale spojovalo – co do vědomí společné identity - člověka z Vidinu s člověkem z Varny[5] v devátém století?

VP: Zapomínáš na daně. Ty vybíral přímo car.

MS: Ale carovi bylo jedno od koho je vybírá. Na etnicitě přeci nezáleželo. Ta s výběrem daní neměla nic společného. Přeci nechceš říci, že lidé jsou příslušníky téhož etnika jenom proto, že platí daně do téže pokladnice.

VP: Není to pochopitelně jediným vymezujícím faktorem. Výběrčí daní byli ale důležitou spojnicí mezi jednotlivými obyvateli politického útvaru. Další, možná ještě významnější roli sehrála církev. Ta fungovala opět na jiný způsob než katolická. Bulharská středověká kultura se rozvíjela hromadně, nebyla soustředěna například jen v hlavním městě. Informační zdroje nějakým způsobem mezi sebou spolupracovaly. Dále, bulharský car vedl války téměř každý rok. Vojenské jednotky, které byly rekrutovány z celého území státu, byly pořád spolu. I to hrálo roli na formování vědomí společné identity.

MS: Často se ale takovou identitou argumentuje v případě, kde zaručeně nebyla. Nejčastěji se v takových případech hovoří o území vně dnešních hranic, kde ovšem žije bulharsky hovořící obyvatelstvo.

VP: V Makedonii, Thrákii a Mizii dlouhá staletí žilo Bulharské etnikum. Vezměme příklad Thrákie, která je dnes rozdělena mezi Turecko, Řecko a Bulharsko. V době po obrození, čili v 70. letech 19. století, se zde vedle sebe nacházelo například pět bulharských vesnic, tři turecké a dvě řecké. Bylo to etnicky smíšené území, avšak s dominujícím bulharským etnickým elementem. Podstatné je, že když se v 60. letech 19. století znovu zrodila bulharská exarchie, valná část těchto obcí se přihlásila právě k bulharskému exarchátu.

MS: Shrňme si to: co znamená být etnickým Bulharem? Na jakém základě ty, jakožto vědec – etnolog rozpoznáš etnického Bulhara? Jaká kritéria musí tento člověk splňovat? Kritérium jazykové je rozhodně nedostačující...

VP: Stále jsme u otázky kolektivní identity. U vědomí sounáležitosti jednotlivých členů tohoto společenství.

MS: Míní se tím u subjektivního faktoru?

VP: Vědomí sounáležitosti, pokud je etnické, není zase až tolik subjektivním faktorem. Na tomto světě jsou, i když se ti to nezdá, i objektivní věci.

IV. Etnologie slovanstva

MS: Co vlastně celá ta etnologie slovanstva? Co to je za vědu? Přiznám se, že z českého prostředí tento pojem neznám. Ani, kdyby jsi se mě zeptal, nevzpomenu si na žádného odborníka, který by se tímto zabýval. Pochopitelně kromě tebe.

VP: Je to druh areální etnologie. Na stejný způsob jako například evropská etnologie. Já se domnívám, že v bytí slovanstva existují principy a prvky, které nám dovolují analyzovat společné projevy kultury. Možná je to trochu unikátní věda... Možná. Etnologií slovanstva se zabývá hodně lidí, nejen u nás, ale nechápou se jako etnologové slovanstva. Já se soustřeďuji na několik strukturních prvků. Za prvé procesy vzniku slovanského etnika v předhistorické době, dále otázkami slovanské pravlasti, formování praslovanského jazyka, mechanismy formování jednotlivých slovanských etnik.

MS: Etnologii slovanstva potom chápeš jako vědu historickou a retrospektivní?

VP: To bych neřekl. Těžištěm tohoto pojetí je analýza vzájemného prolínání prvků jako jsou etnikum – jazyk – kultura. Jak fungují jednotlivé mechanismy u konkrétních společností, jaké je místo státu, národa, náboženství u jednotlivých slovanských etnik.

MS: Je možné tematicky zařadit výzkumy Bulharů v Česku a na Slovensku a obráceně: Čechů a Slováků žijících v Bulharsku, které provádíš, k disciplíně etnologie slovanstva?

VP: Dalo by se to tak říct. Ale spíš to chápu jako součást obecné etnologie. Výzkum hraničních případů. Protože bytí etnické komunity v cizozemském prostředí vždy vyžaduje otázky identifikace a integrace. Tyto mechanismy jsou pro mne nesmírně zajímavé.

MS: Jak je dle tebe možné, že takováto společenství přežívají?

VP: Myslím, že každý případ by měl být popsán zvlášť. Generalizovanou odpověď nenajdeme, protože jednotlivé mechanismy takového přežívání se liší. Například česká a slovenská společenství zachovávala svojí identitu na bulharském území na základě náboženství. Kdežto u bulharských společenství na Slovensku a v Česku není náboženství tím nejdůležitějším prvkem. Zachovávání společné identity je zde fenoménem etnickým. Pravoslavní nehraje v tomto případě velkou roli, protože je takové otevřené náboženství. Bulharům třeba nevadí, že nemají pravoslavné kostely. Oni to zvládnou.

MS: Takže to co drželo například Bulhary na Slovensku pohromadě je vědomí etnické odlišnosti od okolního obyvatelstva.

VP: Ano, je to vědomí etnické odlišnosti. Dostáváme se k bulharské mentalitě a ta je zvláštní. Existuje takové přísloví, že když je někde jeden Bulhar, je to četa. Když jsou dva, je to četa z vejvodou. A když jsou tři, tak je to četa s vejvodou a udavačem. Členové bulharských společenství v cizích prostředích se vždy mezi sebou hádají. Vždy jsou problémy, organizační, mezilidské a podobně. Ale přesto je Bulhar strašně adoptivní. Dokáže se vždy prosadit, adoptovat se. Dodal bych že bulharské komunity nikdy nedělají danému státu problémy. Takže přes vnitřní nesváry dokáží bulharská společenství žít organizovaný komunitní život. I když každý Bulhar je tak trochu sobec. Právě v tom je ten paradox, že na první pohled jsou problémy, každý je svůj, ale přesto ten model organizační jednoty na etnickém základě existuje a funguje.

MS: Poslední otázka: říkáš že Bulhar je adoptivní...

VP: Bulhar je adoptivní.

MS: To ještě nebyla ta otázka, jen její začátek. Se vstupem Bulharska a všemi jeho adoptivními Bulhary do Evropské unie, na co se máme těšit? My, stávající členové?

VP: I když stereotyp Bulhara v Evropě není dobrý, přesto si myslím, že Bulhaři vnesou do Evropského společenství mnoho kladných věcí, jako například pracovitost. Ano, Bulhaři jsou pracovití a díky tomu všude vyžívají. Tady v Bulharsku to není vidět, ale to je otázka státní organizace. Bulhar se opravdu prosadí všude. Díky své pracovitosti. A díky své pohostinnosti

a náklonnosti k cizím lidem. Ve společnosti, která je vysoce neosobní a kde neexistují zas tak blízké vztahy, toto bude přínosem.

MS: Takže se máme těšit.

VP: Takže se máte těšit!

V Blagoevgradu, 11. prosince 2006

[1] Neplést s bývalým bulharským komunistickým prezidentem Todorem Živkovem. Jedná se pouze o shodu jmen.

[2] Bulharskými dialekty hovořící muslimské obyvatelstvo (pozn. M. S.).

[3] Tento dotaz pokládám v souvislosti se snahou některých balkánských autorů „objektivně“ prokázat, že Makedonci – ve smyslu slovansky hovořící obyvatelé Bývalé jugoslávské republiky Makedonie - nejsou samostatnou etnickou skupinou, zatímco například Bulhaři, či Srbové ano. V těchto pojetích bývají Makedonci chápáni jako součást bulharské etnické skupiny, přičemž jejich jazyk je pokládán za dialekt bulharštiny (pozn. M.S.).

[4] Tedy v Makedonii (pozn. M.S.).

[5] Vidin se nachází v severovýchodním Bulharsku na hranici s Rumunskem, nedaleko hranice se Srbskem. Do Varny, která leží na pobřeží Černého moře je to vzdušnou čarou 517 km, vzdálenost, kterou středověký člověk mohl urazit zhruba za dvacet dní, pokud by k ní vůbec měl důvod (pozn. M.S.).